

ضعف سند، جعل در تفسیر و اسرائیلیات؛ سه آفت تفسیر روایی

رئیس گروه علوم قرآنی مرکز فرهنگ و معارف قرآن با اشاره به این که ضعف سند، جعل در تفسیر و اسرائیلیات سه آفت اساسی تفسیر روایی است...

رئیس گروه علوم قرآنی مرکز فرهنگ و معارف قرآن با اشاره به این که ضعف سند، جعل در تفسیر و اسرائیلیات سه آفت اساسی تفسیر روایی است، عنوان کرد: هر چند پیش از این توجه به نقد و بررسی روایات تفسیری وجود نداشته است اما در حال حاضر این گرایش به وجود آمده که برداشت از روایات تفسیری نیز انضباط پیدا کند و دقت‌های لازم درباره کلام الهی لحاظ شود.

حجت‌الاسلام والمسلمین سعید بهمنی، رئیس گروه علوم قرآنی مرکز فرهنگ و معارف قرآن، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا) با اشاره به این که تفسیر روایی شاخه‌ای از تفسیر نقلی است، اظهار کرد: تفسیر نقلی به دو تفسیر روایی و قرآن به قرآن تقسیم می‌شود؛ یعنی گاه قرآن را به وسیله قرآن و گاه به وسیله روایات معتبری که از پیامبر اکرم(ص) رسیده است، تفسیر می‌کنیم و هر چند می‌توان در تفسیر قرآن از روش عقلی نیز استفاده کرد اما در بسیاری از موارد بن‌بست‌های تفسیر تنها از طریق روش تفسیر روایی گشوده می‌شود.

وی با تفکیک تفسیر مآثور از تفسیر روایی و با اشاره به تفاوت آن‌ها گفت: روایت هر آن سخنی است که نقل شده و هر روایتی الزاماً روایتی رسیده از پیامبر اکرم(ص) نیست و مطلق روایات می‌توانند صحیح یا غیر صحیح باشند اما مآثور به معنای روایتی است که نوعی پالایش در آن لحاظ می‌شود و در واقع مراد از مآثور آن روایتی است که اثر شناخته شده پیامبر اکرم(ص) و معصومین(ع) باشد.

حجت‌الاسلام بهمنی با اشاره به گرایش‌های مختلف در تفسیر روایی عنوان کرد: برخی از تفاسیر روایی مانند تفسیر البرهان، با ذکر هر روایتی در هر سطحی از اعتبار تجلی اخباری‌گری محض هستند اما برخی دیگر از تفاسیر نیز هستند که کوشیده‌اند، با بررسی روایات به شکلی منقح‌تر و پاک‌تر از تفسیر روایی دست یابند.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی با بیان این که تفسیر روایی در دوره‌های اخیر از پالایش بیشتری برخوردار شده است، خاطرنشان کرد: به طور کلی تفسیر روایی، چنانچه آیت‌الله معرفت نیز در آثارشان اشاره کرده‌اند، در معرض سه آفت اساسی ضعف سند، جعل در تفسیر و اسرائیلیات است. متأسفانه در طول تاریخ تفسیر روایی از این سه آسیب و سه آفت رنج برده است.

روایت هر آن سخنی است که نقل شده و هر روایتی الزاماً روایتی رسیده از پیامبر اکرم(ص) نیست و مطلق روایات می‌توانند صحیح یا غیر صحیح باشند اما مآثور به معنای روایتی است که نوعی پالایش در آن لحاظ می‌شود و در واقع مراد از مآثور آن روایتی است که اثر شناخته شده پیامبر اکرم(ص) و معصومین(ع) باشد

وی در این خصوص توضیح داد: بررسی نشدن دقیق اسناد روایات تفسیری و حجم انبوه اسرائیلیات موجود در روایات تفسیری از مشکلاتی است که می‌تواند موجب پدید آمدن آشفتگی در تفاسیر روایی شود. همچنین در بعضی از کتب، تفاسیری مجعول به برخی از ائمه(ع) نسبت داده شده است که ارائه یک تفسیر معتبر نیازمند شناخت و کنار گذاشتن چنین بخش‌هایی است.

حجت‌الاسلام بهمنی با بیان این نکته که خوشبختانه در دوره‌های اخیر اقدامات عمیقی انجام شده تا این مشکلات از دامن تفسیر نقلی زدوده شود، یادآور شد: برای مثال مرحوم آیت‌الله معرفت و همکاران و شاگردان ایشان، برای رفع این نقایص، مجموعه‌ای را با عنوان تفسیر مآثور آغاز کردند تا بر طبق مبانی خود، ابتدا به نقد و تصحیح روایات و سپس به گردآوردن آن‌ها در ذیل آیات اقدام کنند.

رئیس گروه علوم قرآنی مرکز فرهنگ و معارف قرآن با بیان این که چنین دقت‌ها و بررسی‌هایی در زمینه روایات فقهی امری متداول و جاری است، افزود: هر چند پیش از این چنین توجهی در زمینه روایات تفسیری وجود نداشته است اما در حال حاضر این گرایش به وجود آمده که برداشت از روایات تفسیری نیز انضباط پیدا کند و دقت‌های لازم درباره کلام الهی لحاظ شود.

وی تفسیر روایی را تفسیری کاملاً مستقل دانست و اظهار کرد: مفسری که بر روش تفسیر روایی تأکید داشته باشد، می‌تواند بدون استفاده از روش‌های دیگر مجموعه‌ای از آموزه‌های قرآن را با توجه به روایات تفسیر و تبیین کند. اما به طور معمول مفسران با ترکیب روش روایی و سایر روش‌ها از جمله روش تفسیری قرآن به قرآن و یا روش عرفانی به تفسیر قرآن می‌پردازند.

حجت‌الاسلام بهمنی افزود: البته در دوره اخیر گرایش به تفسیر جامع یا تفسیر اجتهادی قوت گرفته است که در این روش، مفسر با استفاده از آیات و روایات و همچنین با استفاده از مباحث فقهی، عقلی و فلسفی و گاه عرفانی به توضیح و تبیین آیات قرآن کریم اقدام می‌کند. برای مثال علامه طباطبایی در تفسیر [#171&المیزان»](#); از این روش استفاده کرده و گاه چندین صفحه را به این اختصاص داده است که دیدگاه قرآن را با استفاده از روش‌های مختلف درباره يك موضوع خاص مشخص کند.